

59. srečanje mladih raziskovalcev Slovenije 2025

PRIMERJAVA KOMUNITARIZMA IN MORALNEGA UNIVERZALIZMA KOT RAZLAGA POLITIČNEGA PREMIIKA V EVROPI

Raziskovalno področje: Filozofija

Raziskovalna naloga

Avtorica: Katja Gavez

Mentor: prof. Matevž Rudl

Šola: II. gimnazija Maribor, Trg Miloša Zidanška 1, 2000 Maribor

II. GIMNAZIJA MARIBOR

Maribor, 2025

Kazalo vsebine

Povzetek	III
Zahvala	IV
1 Uvod	1
1.1 Namen naloge.....	3
1.2 Metodologija dela.....	4
2 POLITIČNO OZADJE	5
Zakaj je tema trenutno relevantna?	5
2.1 Primer Nemčije.....	5
2.2 Primer Francije.....	7
2.3 Primer Avstrije	8
2.4 Aktualizacija.....	8
3 MORALNI UNIVERZALIZEM.....	9
3.1 Zagovor moralnega univerzalizma.....	9
3.1.1 Kantova etika.....	9
3.1.2 Rawlsova etika	10
3.2 Sandelova kritika Rawlsa	11
3.3 Moralni univerzalizem kot osnova naših vrednot	12
4 KOMUNITARIZEM	14
4.1 Razlika med komunitarizmom in moralnim relativizmom	14
4.2 Zagovor komunitarizma	15
4.2.1 Alasdair MacIntyre.....	15
4.2.2 Michael Walzer	17
4.2.3 Amitai Etzioni	18
5 RAZPRAVA	19

5.1	Pridobivanje vrednot	19
5.2	Filozofska analiza političnega premika v desno.....	22
6	Družbena odgovornost	26
7	Zaključek in sklepi	27
8	Viri in literatura.....	28

POVZETEK

Moralni univerzalizem je del liberalizma, ki je trenutna prevladujoča filozofska teorija v zahodni družbi. Komunitarizem kritizira več aspektov liberalistične teorije. V raziskovalni nalogi obravnavam etiko obeh filozofij. Univerzalizem predstavim skozi etiko Kanta in Rawlsa kot dveh najvplivnejših liberalistov. Komunitarizem predstavim z argumenti MacIntyra, Waltza in Etzionija, ki so prav tako eni od najvplivnejših zagovornikov komunitarističnega pogleda. S filozofsko analizo primerjam kritike ene in druge. Na koncu analizo uporabim za primerjavo nasprotovanj v filozofskih teorijah s političnim premikom v Evropi. Sklepam, da bosta filozofsko ozadje in resničnost političnega dogajanja do neke mere sovpadala, in menim, da lahko sklep na koncu tudi potrdim.

ZAHVALA

Zahvalila bi se rada svojemu mentorju, ki mi je s posojjo knjige o komunitarizmu odprl vrata v meni popolnoma novo vejo filozofije. Seveda pa tudi, da mi je kasneje pomagal postavljati prava vprašanja, ko sem zašla v slepo ulico, in me potrpežljivo čakal, da sem nalogo končno le napisala. Zahvala pa gre tudi pomoči pri lektorskem pregledu naloge, saj bi bila naloga brez njene pomoči precej manj berljiva. Hvala obema.

1 UVOD

Filozofija kljub prizadevanju njenih učenjakov ni veda, ki bi se jo dalo zlahka prenesti v prakso. Ne glede na logičnost argumentov sčasoma ugotovimo, da se filozofska knjiga, ki jo držimo v roki, pa naj bo to Kant, Rawls ali Sandel, preprosto ne sklada z našim vsakdanjim življenjem. Tako se morda zdi nesmiselno napisati nalogo, v kateri je obravnava teorije zasnovana na opazovanju družbenih vzorcev. Ampak prav politična aktivnost najpogosteje spodbuja filozofsko razmišljanje. Teorije nastanejo kot poskusi razlage sveta na abstrakten, teoretičen način. Zato se mi zdi smiselno prepoznati vzorce političnega premika v Evropi in jih navezati na filozofske razlage. Politično dogajanje v Evropi se spreminja. Volitve v Evropski parlament skupaj s kolapsom nemške in francoske vlade so le nekateri pokazatelji sprememb. Vedno večja moč desnih strank v raznolikih državah, kot so Madžarska, Italija, Avstrija in Romunija, nakazuje, da večje sile EU niso izolirani primeri. Takšno dogajanje priključuje vprašanja. Ko se spreminjajo ekonomski in družbeno-socialni faktorji, ki vodijo volivce, ali se hkrati spreminja kolektivno filozofsko prepričanje? Kako filozofske teorije, kot sta liberalizem in komunitarizem, osvetljujejo ta premik?

Moralni univerzalizem je smer moralne filozofije, ki verjame, da obstajajo temeljni objektivni univerzalni moralni principi. Ti ne smejo biti kršeni v nobenem primeru, zaradi nobenih zunanjih subjektivnih razlogov, kakršen je na primer optimizacija dobrega počutja v utilitarizmu. Neodvisni so od kulture, saj so enaki za celo človeštvo. Različni filozofi različno utemeljujejo univerzalne principe, vsi pa se strinjajo na osnovi univerzalnosti za vse človeštvo. Osnove moralnega univerzalizma obstajajo že od Kantove etike, do modernih liberalistov, kakršen je Rawls. Rawls in drugi namreč zagovarjajo moralni liberalizem, ko zasnujejo svojo moralo na osnovnih svoboščinah in enakih možnostih za vse. Tako je z vzponom liberalizma prevladal moralni univerzalizem, ki je danes integriran v naša življenja skozi pravni sistem in v obliki Splošne deklaracije o človekovih pravicah. Ali lahko vzpon desnih strank razumemo kot posledico razočaranja nad liberalnim univerzalizmom, ki ne upošteva lokalnih vrednot in specifičnih kulturnih kontekstov?

Komunitarizem deluje na drugačen način; zagovarja pomen skupnosti v oblikovanju vrednot. Zavrača razsežnost univerzalnih vrednot, namesto tega poudarja vlogo skupnosti v oblikovanju

identitete posameznika, vrednot v družbi na splošno in posameznikovega ravnanja glede na te vrednote. Kritizira liberalizem za dopuščanje prevelike mere individualizma, ki je v nasprotju z biološko razlago človeka kot družbenega bitja. Da pa ne zaide v moralni relativizem, pa več komunitarističnih filozofov priznava neko mero univerzalnih vrednot, ki obstajajo v vseh skupnostih. Podobno kot kulturni relativizem trdi, da moramo pri obravnavanju vrednot družb upoštevati kulturno in zgodovinsko ozadje družbe, ampak se komunitarizem manj zanaša na vpliv kulture in bolj na vpliv skupnosti kot kolaborativne družbene enote, ne pa kulture kot tradicije. Zagovarja namreč, da posameznik ne more obstajati brez skupnosti in da ta obstaja kot ena povezana enota, ki tako tudi sooblikuje svojo moralo, ne pa samo skupina ljudi z zmnožkom njihovih individualnih vrednot.

Čeprav me zanima filozofija kot politično ozadje, se mi zdi fokusiranje na moralno filozofijo za nalogo bolj primerno. Ne zanima me namreč, kako naj bi delovala država, niti sistemska vprašanja, temveč moralno ozadje volivcev, ki se v zadnjih letih premikajo proti politični desnici. Ker filozofska obravnava deluje na primerjavi dveh različnih filozofskih razlag in ker menim, da to tudi opažamo, da se dogaja, bom v glavnem delu naloge razložila dve teoriji. Najprej bom predstavila moralni univerzalizem in zanj potrebne liberalistične osnove, saj na tem trenutno sloni zahodni svet. Nato bom razložila glavno teorijo, za katero se zanimam v nalogi, možnega izzivalca trenutnega sistema, komunitarizem. Kot v celotni nalogi se bom fokusirala na etični aspekt komunitarizma.

V razpravi naloge ga bom v analizi primerjala s podlago moralnega univerzalizma, ki sem jo pred tem postavila. Na koncu bom predstavila možne poglede na vpliv interakcije univerzalističnega in komunitarističnega konflikta na trenutni politični prostor Evrope. Tako bom obravnavala aspekte desnih strank, ki so privlačni komunitaristični miselnosti, kot je povezanost koherentne družbe.

Pričakujem, da bo filozofsko ozadje lahko, vsaj do neke mere, prepričljivo razložilo politično dogajanje.

1.1 Namen naloge

Pred pričetkom pisanja teoretičnega dela naloge sem si zastavila vodilno raziskovalno vprašanje:

Do kolikšne mere lahko nasprotujoče si teorije o izvoru morale pojasnijo nasprotja v sami družbi?

Osnovni namen raziskovalne naloge je kritično analizirati etični aspekt komunitarizma. To bom v nalogi naredila s pregledom tega koncepta, pregledom njegove kritike in primerjavo z že uveljavljenim sistemom moralnega univerzalizma. Nanašanje filozofije na resnično politično dogajanje služi kot povod za raziskovalno vprašanje in njegova aktualizacija, ampak osrednji del naloge je obravnava filozofske teorije. Ne zanima me vzročno-posledično razmerje med glasovanjem na volitvah in filozofskim ozadjem, zanima me paralelnost vzorcev, ki jih lahko pri primerjavi opazimo.

Ko govorim o filozofiji kot osnovi za urejanje družbe, ne zagovarjam eksplicitno, da družbo namerno urejamo glede na neka filozofska načela. Filozofske teorije nastanejo iz opazovanja družbe, ljudi in opisa njihovih značilnosti na bolj abstrakten način. Celo hipotetični koncepti, kakršen je Rawlsov "izvorni položaj", so se razvili iz nekega sklepa o resničnosti, kot je na primer opis, kakšno bitje je človek. Torej, ko filozofijo uporabim kot razlago nekih družbenih pojavov, ne govorim o strogem vzročno-posledičnem razmerju, govorim o širših socialnih normah, katerih osnovo razlagajo filozofske teorije. Te lahko opazujemo tudi praktično, ko vidimo, da na zahodu vlada drugačen sistem hierarhije vrednot kot pa na vzhodu (npr. na Kitajskem je stabilna avtoritarna vlada bolj sprejeta kot pa nadzorovana, medtem ko na zahodu nasprotuje nekaterim najbolj osnovnim vrednotam), ne glede na stopnjo ekonomske razvitosti držav.

1.2 Metodologija dela

Filozofija ni praktična veda, zato se v analitičnem delu naloge zanašam le na svojo analizo argumentov. Da je diskusija lahko kompleksna, z jasnimi negacijami in nasprotovanji, sta zato potrebna dva sistema vrednot, ki ju lahko med sabo kritično primerjam. Na splošno so filozofski eseji pogosto zgrajeni na primerjavi dveh razlag istega aspekta filozofije, jaz pa se bom fokusirala tudi na primerjavo ugotovitev s političnim dogajanjem. Metoda raziskovanja je torej filozofska analiza že obstoječih argumentov.

Veliko fraz v nalogi je prevedenih iz angleščine. Potrudila sem se poiskati njihove uradne prevode, vendar nekateri angleški termini nimajo določenih ali pa se uporabljajo v specifični literaturi, ki je nisem vedno našla. Zato sem izraz, ko je bil prvič uporabljen, navedla v angleščini, nato pa dalje uporabljala najboljši slovenski približek.

2 POLITIČNO OZADJE

Zakaj je tema trenutno relevantna?

Junija 2024 so potekale volitve v Evropski parlament. Čeprav je do sedaj vodilna stranka EPP obdržala podobno število mest, se je sestava parlamenta opazno spremenila. Natančneje, stranke, ki jih označujemo za bolj leve od EPP-ja, so skupno izgubile 38 sedežev. Čeprav je to splet več okoliščin, kakršna je denimo velik vpliv spremembe popularnosti levih strank v Franciji in Nemčiji, nakazuje vse bolj očitien trend premika na politično desno v Evropi.

Kaj sta politična leva in desna tradicionalno?

Politični strani leva in desna sta bili originalno vzpostavljeni kot leva za reforme in desna za ohranjanje statusa quo. V tem smislu sta inherentno nefilozofski, saj ne stojita za določenimi filozofskimi teorijami. Trenutno opažamo, da ju tudi praktično težko ločujemo, saj lahko stranka zastopa tradicionalno desno ekonomsko stališče in hkrati tradicionalno levo socialno stališče. Ker pa sta frazi še zmeraj pogosto uporabljeni v filozofsko-političnih člankih, ju bom uporabila glede na približno uporabo v vsakdanjem življenju. Torej kot govorimo o že omenjenem Evropskem parlamentu, kjer imajo leve stranke tradicionalno leva socialna stališča in ta vsaj delno sovpadajo s tradicionalno levimi ekonomskimi stališči ter vice versa za desne stranke.

2.1 Primer Nemčije

Nemčija je država z največjim številom poslancev v Evropskem parlamentu. To ji daje velik vpliv na spremembe politične dinamike v Evropski uniji glede na politično stanje v državi. Leto 2024 je bilo za nemško politiko burno; padec vlade je pripeljal do predčasnih volitev, ki bodo potekale v letu 2025. Napoveduje se, da bodo volitve obetavne predvsem za desne stranke (Anti-Defamation League, 2025).

- a. Volitve v Evropski parlament

Na volitvah v Evropski parlament v letu 2024, na katerih je, kot že omenjeno, pridobila sedeže politična desna, so k temu zelo pripomogle volitve v Nemčiji. Največ sedežev, in sicer 23 od skupno 96, je pridobila sredinsko-desna stranka Krščansko demokratska unija (nemško Christlich Demokratische Union Deutschlands; kratica: CDU). To ni presenetljivo, saj je le obdržala svoje število mest v Evropskem parlamentu. Presenetljiva za večino nemške politike je drugouvrščena skrajno desna stranka Alternativa za Nemčijo (nemško Alternative für Deutschland; kratica: AfD), ki je pridobila 15 sedežev (Gutiérrez et al., 2024). Stranka je v nemškem parlamentu splošno obravnavana kot radikalna in je zato deležna malo sodelovanja tudi z desne. Proti njej se neuradno uporablja politika cordon sanitaire, kar pomeni, da druge stranke namerno blokirajo sodelovanje s stranko in z njo ne nameravajo oblikovati koalicije. Nemški zvezni urad za zaščito ustave (nemško Bundesamt für Verfassungsschutz, kratica BfV), kar je nemška notranja obveščevalna služba, ki nadzira grožnje nemški demokraciji, je uradno označil AfD za osumljeno ekstremistično organizacijo in njen podmladek *Junge Alternative für Deutschland* za potrjeno ekstremistično organizacijo (Chase in Goldenberg, 2019).

Nekateri najbolj poudarjeni cilji stranke in podobnih radikalnih strank po Evropi so:

- Izseljivanje oziroma omejevanje priseljevanja migrantom.
- Zapečatenje mej Evropske unije s strogim nadzorom.
- Promoviranje konservativnih socialnih politik, kot je omejitev pravice do splava.
- Omejeno financiranje javnih medijev in tako dalje.

b. Stranka AfD

AfD in radikalne stranke na splošno se za pridobivanje podpore na volitvah zanašajo na retoriko in popularnost svojih predstavnikov. Znano je, da jezik, ki ga uporabljajo, radikalizira ljudstvo in prestopa meje tega, kar je v družbi pogosto dojet kot tabu. Primer tega je Höckova uporaba fraze "Alles für Deutschland" - "Vse za Nemčijo", ki se je uporabljala za slogan jurišnih oddelkov med drugo svetovno vojno. Slogan je v Nemčiji prepovedan in Björn Höcke, ki je vodja stranke AfD v Turingiji, je bil za to tudi obsojen (Anti-Defamation League, 2025).

Ob kontroverznem odnosu do nacizma pa je stranka vedno agresivnejša tudi v svoji politiki do migrantov. Januarja 2025 je regionalna veja javno poslala letake na prebivališča priseljencev v obliki letalskih kart z navedeno destinacijo “varna domovina”. Zaradi kampanje so tudi pred preiskavo policije zaradi spodbujanja sovraštva (Deutsche Welle, 2025).

Kljub strogemu nasprotovanju v parlamentu pa podpora stranki narašča. V septembru 2024 je prepričljivo zmagala na deželni volitvah v Turingiji, kar je prvič od konca druge svetovne vojne, da je radikalna desna stranka dobila največ glasov na volitvah v Nemčiji. Letos (2025) bodo v Nemčiji potekale predčasne parlamentarne volitve. V predvolilnih anketah je v vodstvu CDU z okoli 30 % glasov in na drugem mestu AfD z okoli 20 % glasov. Čeprav je CDU v preteklosti zavračala sodelovanje z AfD, je predsednik stranke tedne pred volitvami predstavil predlog za zakon glede imigracije, ki bi za potrditev potreboval podporo AfD-ja. Tako je nakazal možnost sodelovanja s stranko tudi v prihodnosti, kar strankama daje možnost ustanovitve koalicije po prihajajočih volitvah. Dogodek je po Nemčiji sprožil množične proteste proti krepitvi skrajne desne politične strani, saj v Nemčiji od druge svetovne vojne velja tihi cordon sanitaire proti radikalnim strankam. Kljub temu pa je opazno splošno nezadovoljstvo s trenutnimi koalicijskimi strankami, ki je tudi sprožilo potrebo po predčasnih volitvah (Anti-Defamation League, 2025).

2.2 Primer Francije

AFD in Nemčija nista izoliran primer. V Franciji je na volitvah v Evropski parlament prav tako dosegla vodstvo skrajno desna stranka Nacionalni zbor (francosko *Rassemblement national*) z 31 % glasov (Gutiérrez et al., 2024). Po tem je predsednik Macron sklical predčasne volitve v državni zbor z namenom razjasnitve dinamike. Po dveh krogih volitev pa mu ni uspelo doseči cilja, ker je Nacionalni zbor prejel 32 % glasov, in tako je bilo stanje v državnem zboru še bolj nestabilno. Macronu je sicer septembra uspelo potrditi predsednika vlade, ampak vlada je razpadla že decembra, ko so ga odstavili z glasovanjem o nezaupnici. Tako je tudi v Franciji opazen vedno večji nemir med trenutnimi koalicijskimi strankami in trend gibanja v desno. Francija je država z drugim največjim številom sedežev v Evropskem parlamentu in zato ena od odločilnih držav za njego dinamiko (Fella, 2025).

2.3 Primer Avstrije

Avstrija sicer ni med največjimi državami članicami EU, saj se z dvajsetimi sedeži nahaja nekje v sredini po številu sedežev v parlamentu. Na volitvah v Evropski parlament je s 25 % glasov zmagala skrajno desna Avstrijska svobodnjaška stranka (nemško *Freiheitliche Partei Österreichs*; kratica: FPÖ). Septembra 2024 so v Avstriji potekale parlamentarne volitve, tudi na teh je zmagala stranka FPÖ, ki pa ni bila zmožna sestaviti koalicije. Podobno kot v Nemčiji tudi za FPÖ velja neuradna politika cordon sanitaire, ki povezuje naslednje uvrščene stranke v koalicijo v nasprotovanju skrajni desnici. FPÖ se med drugim zavzema za protimigrantsko politiko, je evroskeptična in bolj naklonjena Rusiji kot Evropa v celoti (Al Jazeera, 2024).

2.4 Aktualizacija

Kaj povezuje te države? Tradicionalno spadajo med liberalne zahodne države, zato je nenavadno zanje, da imajo tak porast števila glasov na desnici. V njih jasneje opazimo trend premikanja proti desni v Evropi kot pa v zgodovinsko bolj desnih evropskih državah, kot sta na primer Poljska ali Madžarska, ali pa v zgodovinsko precej levih državah, kot so skandinavske države, ki še vedno volijo pretežno levo. Tak premik ima seveda vrsto razlogov, od migrantske krize do vojne v Ukrajini in neefektivnosti nekaterih demokracij. Zanima me, ali lahko v zadnjih letih kot enega od teh razlogov opazujemo tudi splošni premik moralnega sistema, ki deluje v ozadju kot tiho vodilo volivcev.

3 MORALNI UNIVERZALIZEM

3.1 Zagovor moralnega univerzalizma

Osnova moralnega univerzalizma je prepričanje, da obstaja niz moralnih vrednot, ki obstajajo neodvisno od družbenega konteksta, v katerega so postavljene. Univerzalizem ne zagovarja, da so vse vrednote enega sistema morale, na primer zahodnega, univerzalne, le da nekatere vrednote niso relativne. Te vrednote so torej univerzalne za celo človeštvo. Večinoma moralni relativisti (razen absolutistov, kot je Kant) dovoljujejo možnost kompromisa ene univerzalne vrednote, če je ta v konfliktu z drugo, ki je višje na lestvici vrednot (npr. ni nam treba govoriti resnice, če ogroža našo varnost, četudi sta obe vrednoti univerzalni) (Lawhead, 2019).

3.1.1 Kantova etika

Kant je priznan kot utemeljitelj moralnega univerzalizma s svojo vzpostavitvijo metafizike morale. Kantova etika deluje na predpostavki, da je človek inherentno razumno bitje. Njegov "moralni subjekt" (angleško "moral agent") je popolnoma nepristranski do lastnih želja, kar je predpogoj za racionalnost. Da oseba deluje skladno z univerzalnimi vrednotami, ki jih Kant vzpostavi, jim mora slediti le iz občutka dolžnosti, da uresniči te vrednote (Cottingham, 2008).

Za Kanta mora dejanje, da je moralno, izpolnjevati tri pogoje;

1. Prvi je formulacija univerzalnega zakona, ki pravi, da morata biti motiv in dejanje samo ("maksima") zmožna posplošitve na vse ljudi. Dejanje je lahko moralno le, če ga lahko celo človeštvo teoretično izvede enako brez protislovja. Ta pojem, imenovan "kategorični imperativ" (angleško "categorical imperative"), je treba uporabiti za situacije moralnega odločanja (npr. ne smem krasti, ker če bi vsi kradli, ne bi bilo več zasebne lastnine in nihče več ne bi mogel krasti, kar ustvari protislovje). Za Kanta je zavračanje neposplošljivih maksim brezpogojno zavezujoče (Cottingham, 2008).
2. Drugič, oseba mora delovati iz dolžnosti, do kategoričnega imperativa. Delovanje iz katerega-koli drugega subjektivnega motiva je nemoralno.

3. Tretjič, moralni subjekt mora spoštovati človeško avtonomijo in nikoli ne uporabiti osebe le kot sredstvo za doseg cilja, saj bi nespoštovanje avtonomije nasprotovalo kategoričnemu imperativu (Cottingham, 2008).

Ker so vse tri premise obvezujoče za vse moralne subjekte, je Kantova etika očitno univerzalistična. Zaradi racionalnosti človeka in vzpostavljene univerzalnosti je tudi objektivna, kar pomeni, da lahko moralnim sodbam določimo resničnostno vrednost (tj. njihovo moralno pravilnost ali nepravilnost).

Nadaljnje poglobljanje v Kantovo etiko se mi za nalogo ne zdi potrebno, saj je cilj tega dela naloge predstaviti univerzalizem nasploh. Kantova etika je le eden od možnih in hkrati najbolj prepoznavnih načinov zagovarjanja moralnega univerzalizma. Ključen je za razumevanje osnov teorije, saj predstavi kategorični imperativ kot idejo splošne veljavnosti načel za vse ljudi in s tem osnovno podmeno univerzalizma.

3.1.2 Rawlsova etika

Rawls je izhajal iz Kantove etike oziroma je na podoben način razmišljal o univerzalnih razumskih vrednotah. V delu *A Theory of Justice* predstavi svojo moralno teorijo pod imenom "pravičnost kot poštenost" (angleško "justice as fairness"). V njej trdi, da si moramo predstavljati moralne vrednote, ki bi jih kot družba izbrali iz "izhodiščnega položaja" (angleško "original position"). V izhodiščnem položaju bi bili posamezniki nepristranski do svojih lastnosti, ki določajo njihovo mesto v družbi. Njegov moralni subjekt je obravnavan kot "neobremenjeni jaz" (angleško "unencumbered self"), kar pomeni, da ga definirajo odločitve, ki bi jih sprejel v tem nepristranskemu nezavednem stanju, ne pa lastnosti, ki jih dejansko ima. Tej nevednosti Rawls pravi "tančica nevednosti" (angleško "veil of ignorance"), ki je način zagotovitve, da bi sprejeli pravično odločitev, saj ne bi vedeli, v katero socialno skupino spadamo in kakšne so naše lastnosti nasploh (npr. inteligenca ali spol). Zato v postopku oblikovanja temeljnih institucij družbe ne bi mogli zase izbrali privilegijev, ki bi izhajali iz našega družbenega položaja ali naravnih danosti. V takšni situaciji, trdi Rawls, bi bilo za razumen moralni subjekt najbolj smiselno izbrati naslednja načela (Cottingham, 2008);

1. Največjo možno enakopravnost v razporeditvi osnovnih svoboščin in dolžnosti. Noben posameznik se ni rodil upravičen do več privilegijev kot nekdo drug, zato si tudi ne zasluži več koristi, ki jih nudi družbeno sodelovanje (Wenar, 2021)
2. Socialne in ekonomske neenakosti morajo biti pravično enako dosegljive vsem (enakopravnost možnosti) in biti morajo v največjo korist najmanj privilegiranim članom družbe. Zadnji del trditve o najmanj privilegiranih zagovarja koncept Rawlsovega "načela razlike" (angleško "difference principle"), ki trdi, da je najbolj pravična družba ta, kjer imajo najmanj privilegirani največji možni delež, tudi če so razlike med najmanj in najbolj privilegiranimi tako največje (Wenar, 2021)

Ti dve načeli sta univerzalni, zaradi česar je Rawlsova etika verzija moralnega univerzalizma.

3.2 Sandelova kritika Rawlsa

Sandel kot eden najprepoznavnejših komunitaristov je v svojem delu predvsem kritiziral liberalizem, ne pa vzpostavljajl komunitarizma. Njegovi argumenti so nastali v prvem valu negacije Rawlsove knjige *A Theory of Justice*. Sandel priznava liberalizem kot prevladujočo filozofijo, ki opisuje zahodni svet, predvsem Združene države Amerike, saj je Američan. Liberalizem razloži na način sistema, za katerega je osnova, da ima pravica večjo težo kot pa doseganje "skupnega dobrega" (angleško "common good"). To se sklada z načeli moralnega univerzalizma, da obstajajo osnovne objektivne vrednote, in sicer je to neko načelo človekovih svoboščin, ki je predpogoj za izvedbo katerekoli druge vrednote (Avineri in De-Shalit, 1992).

a. Problem načela razlik (drugega načela)

Sandel negira logično delovanje argumenta načela razlik, tako da poudari, da če akter ni upravičen do materialnih dobrin, ker samo po naključju pripadajo njemu, potem to ne pomeni, da avtomatsko pripadajo celi družbi. Po Rawlsovi razlagi ni jasno, kako so vsi ostali, ki so jim naravni viri enako naključno porazdeljeni, bolj upravičeni do njih kot pa posamezen moralni agent (Avineri in De-Shalit, 1992).

b. Problem neobremenjenega jaza

Rawlsov moralni akter je neodvisen od svojih izkušenj, definirajo ga le odločitve, ki bi jih sprejel, če bi bil postavljen v "izhodiščni položaj". Sandel kritizira tako obravnavo človeka.

Meni, da si posameznikov realistično ne moremo predstavljati brez dogodkov, ki so jih oblikovali. Pravi: "Kajti imeti značaj pomeni vedeti, da se premikam v zgodovini, ki je ne kličem in ji ne ukazujem, ki pa ima kljub temu posledice za moje odločitve in ravnanje." Pravi, da na posameznika vplivajo izkušnje, problem liberalizma pa je, da posameznika umakne iz dosega izkušenj (Avineri in De-Shalit, 1992).

3.3 Moralni univerzalizem kot osnova naših vrednot

Povprečen posameznik se v vsakdanjem življenju najverjetneje ne vpraša, kateri filozofski teoriji bo pri moralnih odločitvah sledil ta dan. Kljub temu pa pogosto izražamo mnenja skladno s teorijami, ki se jih sploh ne zavedamo. Ko damo prostovoljne prispevke v sklad za gradnjo vodovodne napeljave v Gani ali zaščito ogrožene ribje vrste v Severnem morju, najverjetneje ne naredimo tega iz osebne navezanosti na eno ali drugo lokacijo. Temveč zaradi univerzaliziranja vrednot, ki nam narekuje, da moramo svoje vrednote uresničevati globalno. Nasprotno pa lokalni gasilski zvezi doniramo na podlagi osebne povezanosti s to skupnostjo ali lokacijo.

Družba kot celota je v sodobni zahodni družbi naravnana bolj na prvi način. Moralni univerzalizem je postal prevladujoč, skupaj z vzponom liberalizma, ki zagovarja univerzalno moralo. Tudi tukaj se kot družba nismo zavestno odločili, da bomo sledili tej filozofski teoriji, bolj smo s teorijo opisali, kar se je že dogajalo. Vpliv moralnega univerzalizma lahko vidimo predvsem v delovanju naše zakonodaje. S sprejetjem Splošne deklaracije človekovih pravic so bile nekatere vrednote prepoznane kot univerzalne. Deklaracija ne dovoljuje selektivnega dovoljevanja svoboščin glede na kulturo, kateri posameznik pripada. Tudi pravosodni sistem, ki sledi načelu enakosti pred zakonom, je sicer specifičen v vsaki državi, ampak tudi razširjen čez njihove meje. Meddržavno sodišče je primer pravosodnega sistema, ki deluje čez meja državnih skupnosti in varuje sklop najbolj osnovnih vrednot, ki so bile določene kot univerzalne.

V politični filozofiji zato obstaja razlaga za kategoriziranja ideologij pod politično desno in levo, ki trdi, da je to odvisno od stopnje moralnega univerzalizma v določeni družbi. Kako člani te družbe glasujejo o političnih vprašanjih o prerazporeditvi sredstev (npr. davki) ali okoljevarstvu, lahko razložimo s tem, kako potrebno je za uvajanje takšne politike, da

podpiramo moralni univerzalizem, in kolikšno podporo ima ta v družbi. Tako bo posameznik, ki voli zeleno politiko, verjetno volil proti širjenju vojske. Teorija do neke mere razloži ločevanje politične leve kot bolj univerzalistične in politične desne kot manj, ampak je zelo posplošena (Enke et al., 2022).

4 KOMUNITARIZEM

Izraz komunitarizem je leta 1841 skoval John Goodwyn Barmby, ustanovitelj zveze *Universal Communitarian Association*. Pogosteje se je začel uporabljati v osemdesetih letih dvajsetega stoletja kot odgovor na izid Rawlsove knjige *A Theory of Justice*. Filozofi kot Michael Sandel in Alasdair MacIntyre so nasprotovali vlogi Rawlsove države in individualističnemu mišljenju, ki ga je v 20. stoletju širil liberalizem, ampak se večinoma niso označili za komunitariste. Njihova dela so kritika liberalnih vrednot, ne pa celoten kompleksen moralni sistem. Na tega lahko gledamo kot na zbirko argumentov komunitarnih piscev, ki so jim to oznako pogosto dodelili kritiki. Zato bom moralni aspekt komunitarizma in nekaj dodatnega konteksta za celo filozofsko smer tudi predstavila v obliki argumentov najbolj prepoznavnih komunitarističnih filozofov (Etzioni, 2024).

Osnovna ideja komunitarizma je, da je posameznik neločljivo povezan s svojo skupnostjo. Kar oblikuje posameznikov moralo, je njegova narava in hkrati država, institucije in drugi elementi skupnosti. Identiteta posameznika je v veliki meri produkt vplivov skupnosti, ki se je skozi čas izoblikovala v tradicije in kulturo, ki jo ima sedaj (Bell, 2024).

4.1 Razlika med komunitarizmom in moralnim relativizmom

Moralni relativizem nekateri liberalisti uporabljajo kot kritiko komunitarizma. Glede na interpretacije nekaterih filozofov, ki jim je bila nadeta oznaka komunitarist (kasneje razloženo pri MacIntyru), je komunitarizem zelo podoben kulturnemu relativizmu. Kulturni relativizem zagovarja, da morala ne obstaja, temveč je človeški koncept, ki samo poimenuje socialne norme. Kulturni relativisti, predvsem Ruth Benedict, zagovarjajo, da je človeštvo skozi čas z besedo morala poimenovalo navade, medtem ko so bili tisti, ki so od navad odstopali, poimenovani nemoralni. V tem smislu je komunitarizem podoben kulturnemu relativizmu, saj prav tako zagovarja pomembnost skupnosti pri oblikovanju morale, ampak te ne zavrača. Komunitaristi dovoljujejo obstoj univerzalnih vrednot, le trdijo, da bi morale te biti interpretirane skozi pogled določenih skupnosti (Bell, 2024).

4.2 Zagovor komunitarizma

4.2.1 Alasdair MacIntyre

MacIntyre je eden od kritikov liberalizma, ki si ni sam nadel oznake komunitarist, ampak so mu jo določili njegovi kritiki. Zavrača univerzalistični pogled na moralo in skozi kritiko vzpostavi principe komunitarizma.

1. Razsvetljenski projekt

Sam ni le kritik liberalizma, ampak “razsvetljenskega projekta” (angleško “enlightenment project”), ki ga razlaga kot zmoten poskus predstavitve morale kot abstraktne resnice, brez upoštevanja vloge okoliščin (Cottingham, 2008). Največja tragedija, ki jo je doletela etika v obdobju realizma, je izguba tradicije. Etika ni več postavljena v kontekst zgodovine, ampak jo obravnavamo kot nepovezan abstrakten koncept. MacIntyre pravi, da so bili ljudje narejeni pomanjkljivo, in dojema moralno kot našega vodnika, ki nas vodi do stanja, v kakršnem bi optimalno lahko bili. Tako so prizadevanja razsvetljenskega projekta, da prikaže moralo kot dolžnost, brezpredmetna ne glede na kvaliteto njegove razlage. Tako tudi pride do teleološkega problema oziroma do pomanjkanja naše motivacije za sledenje morali v obliki dolžnosti (Indof, 2022).

b. Teleološko ozadje

MacIntyre kritizira Kantovo utemeljevanje morale na naši pripravljenosti delati karkoli samo zaradi dolžnosti. Pravi, da ljudje potrebujemo *telos*, torej namen ali končni cilj, da dobimo motiv za dejanja. Z jasno določenim ciljem lahko upravičimo moralne principe, kar univerzalistom primanjkuje. Če etika služi izboljševanju ljudi v smeri tega, kar bi lahko bili kot najboljša verzija njih samih, tedaj posameznikova predstava o izboljšani verziji samega sebe služi kot cilj delovanja, ki pa je v kontekstu morale kot univerzalne dolžnosti izgubljen (Indof, 2022)

c. Razumski moralni subjekt

MacIntyre postavi pod vprašaj obstoj inherentno racionalnega človeka, na katerega se zanašata Kant in Rawls. Trdi, da je nemogoče razmišljati o posamezniku kot avtonomnem in nepristranskem; v resnici so naše identitete odvisne od kulture in zgodovine naše skupnosti, ki

dajeta pomen našim življenjem. "Sreča" ali "razumne odločitve" sta preveč abstraktna pojma, da bi lahko služila kot vodnika v življenju. Ljudje imajo v resnici bolj različne osebne cilje, kot jih dopušča univerzalizem. Tudi če so argumenti univerzalistov popolni, veljajo samo za moralne subjekte, ki resnično sprejemajo le racionalne odločitve (Avineri in De-Shalit, 1992).

d. Živa tradicija

Kar oblikuje naše sisteme morale namesto univerzalnih vrednot, je v resnici "živa tradicija" (angleško "living tradition"). Morale ne moremo osnovati na ljudeh kot posameznikih, ker jih je oblikovala skupnost. Poteka preteklosti in prihodnosti sta zbrana v konceptu, ki ga poimenuje živa tradicija in ki naj bi vodil spreminjanje etike v skupnosti. Pravi, da je način, kako v družbi postavljamo vprašanja o že ustaljenih konceptih, to, kar koncepte spreminja skozi čas. Tako skupnost ne obstaja le kot skupina posameznikov, ampak ima neko višjo identiteto, ki jo vodi in oblikuje živa tradicija (Cottingham, 2008).

e. MacIntyrove vrline

Vrline torej definira kot lastnosti, ki so potrebne za doseganje moralnega napredka. Najprej poudari pomembnost sodelovanja v skupnosti in ohranjanja družbene identitete. Mnenja je, da družba postaja vse bolj individualistična, zaradi liberalističnega poudarjanja osebnih svoboščin, kar škodi ključnim vrednotam povezanosti skupnosti. Kot drugo izpostavi, da je sodelovanje v razpravah o trenutnih družbenih praksah ključno za napredek skupnosti. Tako tudi ovrže kritike, da zagovarja konzervativno stališče nespreminjajoče tradicije (Cottingham, 2008). Pravi, da trenutno stanje morale ne omogoča primerjanja univerzalnih vrednot, ki si nasprotujejo, kar je problem pri uporabi vrednot v določanju politike znotraj ene skupnosti (Avineri in De-Shalit, 1992).

Na tak način torej MacIntyre postavi skupnost pred posameznika oziroma pokaže, da skupnost posameznika oblikuje. Na tak način tudi zagovarja moralnost kot splet žive tradicije, saj posameznik nima ne identitete ne motivacije, da bi sledil abstraktni dolžnosti, ki jo univerzalisti povezujejo z bistvom moralnosti.

4.2.2 Michael Walzer

Walzer povzame argumenta komunitarizma proti liberalistični morali. Pravi, da sta morda oba do neke mere mogoča, ampak si med sabo nasprotujeta, zaradi česar nobeden ni zadosten s komunitarističnega vidika.

1. Prvi argument predpostavi, da liberalizem pravilno opiše sodobno delovanje družbe. To pomeni, da so posamezniki v zahodnih družbah res izolirani in ločeni od skupnosti. Problem, ki ga komunitaristi izpostavijo, je, da v takšni družbi ni skupne kulture, iz katere bi se posamezniki lahko učili morale. Imajo pravice in svoboščine, da lahko sprejemajo moralne odločitve, ampak teh ne vodijo nobeni kriteriji razen naših lastnih ciljev.

Temu argumentu Walzer doda, da je zahodna družba jasno precej izolirana, še posebej Združene države Amerike, ki jih uporabi za statistično ozadje; pogosto preseljevanje, različnost socialnega stanja otrok od stanja njihovih staršev, pogostost ločitev in pogosto spreminjanje političnega položaja vsi kažejo na nestabilnost in nizko vrednotenje skupnosti v sodobni severnoameriški družbi (Walzer, 1990).

2. Drugi argument, ki ga postavijo komunitaristi proti liberalizmu, ravno obratno trdi, da liberalizem sodobne družbe ne predstavlja na realističen način.

Razlaga, da je nemogoče izolirati ljudi od njihovih odnosov, saj neprestano živijo med drugimi ljudmi. Individualizem torej ne ustvarja separacije, ampak zavajajoč občutek separacije, ki uničuje medsebojne odnose in kulturo z njimi.

Tukaj Walzer doda, da kljub temu da se zdi, da je družba vedno bolj razčlenjena, ljudje nikoli niso ločeni do te mere, da se nehajo pogovarjati. Ne glede na probleme severnoameriške družbe, ki jih prikaže v prvem argumentu, ljudem še vedno uspe obdržati stike (Walzer, 1990).

Kritika je sicer namenjena liberalizmu, ampak posredno komentira tudi moralni univerzalizem. Izgubljanje občutka skupnosti, ne glede na to, ali je izguba res možna, povzroča zmedo vrednot pri posameznikih, za katere ne obstajajo več jasni kriteriji.

Namesto tega Walzer predstavi idejo "skupnega razumevanja" (angleško "shared understanding"), ki je eden od načinov komunitaristične razlage formacije morale. Podobno kot pri MacIntyrovem predlogu žive tradicije skupno razumevanje obravnava moralo kot

posledico zgodovine, tradicije in konteksta, v katerem obstaja. Skupno razumevanje je torej kolektivni dogovor znotraj skupnosti o tem, katere vrednote in norme naj vodijo moralno in politično življenje. Podobno kot MacIntyre tudi Walzer zagovarja obstoj spontanih notranjih kritik, ki vodijo razvoj morale znotraj skupnosti (Armstrong, 2011).

4.2.3 Amitai Etzioni

Ob splošnih komunitarističnih prepričanjih o vlogi skupnosti pri oblikovanju morale Etzioni veliko vlogo pripisuje tudi odgovornosti. Etzioni je sebe in svojo filozofijo označil za odgovorni komunitarizem, ker je zagovarjal pomembnost ravnovesja med osebnimi svoboščinami in družbenimi odgovornostmi. V tem smislu je vloga skupnosti tudi, da pripiše posameznikom vloge in dolžnosti, po katerih naj bi se ravnali. Ne zavrača liberalne demokracije kot sistema, ki ga uporablja sodobna liberalistična družba, želi ga dopolniti z večjim komunitarističnim poudarkom na vrednoto skupnosti. Meni, da pretirano poudarjanje osebnih svoboščin vodi v vzpon prekomernega individualizma, ta pa vodi v sebičnost namesto k zavzemanju za skupno dobro. Vrednote skupnosti so zanj tako pomembne zaradi komunitarističnega pogleda na skupnost kot vpliva na oblikovanje posameznika. Brez povezanosti z vrednotami skupnosti bi posameznik izgubil svoj moralni kompas. Za ohranitev skupnosti poudarja pomen moralne vzgoje in že omenjeno ravnovesje med osebnimi svoboščinami in družbenimi odgovornostmi. Družbena odgovornost pomeni, da morajo posamezniki prostovoljno žrtvovati nekatere svoboščine, da bi povzdignili skupno dobro skupnosti. Tako naj bi na primer po njegovem mnenju testirali dojenčke na virus HIV, ker je varnost skupnosti bolj pomembna kot zasebnost staršev, čeprav obe obstajata kot vrednoti v družbi. Tako Etzioni zagotavlja stalen način primerjanja vrednot med sabo, ki je nekoliko pomanjkljiv v liberalizmu. Z dopuščanjem nekaterih liberalističnih premis, kot so nekatere univerzalne vrednote, pa se umika moralnemu relativizmu.

Enako kot MacIntyre in Walzer poudarja pomembnost kritičnih pogovorov o morali znotraj skupnosti, ki jo preoblikujejo in se tako izognejo stagnaciji. Družba mora tako sama po sebi spodbujati prostovoljstvo, solidarnost in aktivno državljanstvo, da se lahko razvija, ampak vseeno ostane dovolj povezana, da posameznikom služi kot moralni kompas (Etzioni, 2014).

5 RAZPRAVA

Na začetku naloge sem zastavila vprašanje;

Do kolikšne mere lahko nasprotujoče si teorije o izvoru morale pojasnijo nasprotja v sami družbi?

Za odgovor na vprašanje bom najprej v obliki filozofskega eseja primerjala filozofiji, ki sem ju predstavila v teoretičnem delu. Nato bom komentirala njuno prenosljivost v dejansko družbo.

5.1 Pridobivanje vrednot

a. Skupnost kot izvor morale

Univerzalisti osnujejo svojo moralo na objektivnih moralnih resnicah. Ker so te objektivne, morajo tudi veljati za vse skupnosti in posameznike ne glede na njihove tradicije, kulturo itd. Kant in Rawls predpostavljata, da te vrednote že obstajajo, posamezniki jih le najdejo kot razumska bitja. Pri Kantu so določene s kategoričnim imperativom, ki ga razumejo, ker jim razum omogoča na situacijo gledati nepristransko. Pri Rawlsu posamezniki najdejo moralo s postavitvijo v začetni položaj, ki ga prav tako omogoča dojeti razum. Medtem ko komunitaristi trdijo, da posameznika ne moremo vzeti iz konteksta skupnosti, saj je ta ključna pri oblikovanju njegove identitete in je že samo opisovanje človeka kot razumskega bitja abstraktno in nejasno. Opazimo, da je kot pogosto pri filozofiji morale v ozadju vprašanje o delovanju človeka. Obe razlagi se zanašata na karakterizacijo človeka, vendar sta si med seboj nasprotujoči.

Univerzalistična ali liberalistična slika človeka je prepričljiva, saj intuitivno sami sebe vidimo kot razumna bitja. Vsaj do mere, da se zavedamo svojih kognitivnih sposobnosti. Nerealistična postane, ko razum človeka obravnava ne le kot možnost tehtanja pozitivnih in negativnih strani v moralnem (ali kakršnemkoli) odločanju, ampak tudi njegovo popolno nepristranskost pri tem. Tako Kant kot Rawls vzpostavita kot ključni del svojih teorij človekovo zmožnost neupoštevanja svojih partikularnih, konkretnih lastnosti, kar mu omogoča odločanje na neosebni ravni. Ta pristop je pogosto kritiziran, saj si je intuitivno težko predstavljati človeka, ki popolnoma zaobide svoje izkušnje pri moralnem odločanju, v čemer se strinjam s kritiki. Tudi

če Rawlsov začetni položaj razlagamo le kot hipotetično stanje, ki ni potrebno za določanje moralnih vrednot, ampak je le njegova utemeljitev, je to nesmiselno, saj bi ta utemeljitev obstajala izven človekove predstavnosti. Tako bi bila tudi utemeljitev izpodbita, ker se zanaša na to, da bi se ljudje z njo strinjali, če bi se bili zmožni postaviti v začetni položaj, v katerega pa se ne morejo, zato tudi strinjanje ni potrjeno.

Na drugi strani komunitaristi izključijo človekov osebni razum, s tem da pripisujejo identitete posameznikov vplivom skupnosti. Do neke mere je tudi ta razlaga verjetna, saj iz izkušenj vidimo, da bodo skupnosti imele podobnejšo moralo. Tudi če se posamezniki v zahodnih družbah ne strinjajo o vprašanih, kot je na primer dostopnost splava, bodo vseeno bolj enotni glede položaja žensk v primerjavi z nekaterimi drugimi družbami. Razlaga se sklada tudi z našim razumevanjem vzgoje in vpliva drugih medosebnih odnosov kot ključnih za razvoj osebnosti. Pomanjkljiva pa je prav v vprašanju konfliktov znotraj družbe. Če so si člani neke skupnosti med seboj moralno tako podobni, zakaj bi se razlike sploh pojavljale? Če posameznika oblikujejo družbene norme, kako se pojavijo odstopanja, ki potem vodijo do kritične razprave o moralah, ki jih zagovarja več zgoraj opisanih komunitaristov? Človek torej mora biti do neke mere avtonomen, da se ne prilagaja samo učenju skupnosti. Ta bi namreč po razlagi, da nas najbolj oblikujejo ravno družbeno sprejete norme, najverjetneje skozi čas imela vedno ožji spekter različnih mnenj. Najbolj prevladujoča mnenja bi imela največji vpliv na ustvarjanje identitete posameznika, kar bi moralo manjšati moralne razlike, ne pa ustvarjati vedno nove. Izzove pa tudi načelo raznolikosti ljudi kot avtonomnih posameznikov, ki je zelo prevladujoče v zahodni družbi. Morda zaradi vpliva liberalizma, morda pa zaradi doživljanja ljudi kot edinstvenih posameznikov se mi komunitaristična predstava človeka ne zdi popolnoma verjetna, čeprav do neke mere razumem in verjamem v vpliv skupnosti na naša prepričanja.

b. Utemeljitev vrednot

Komunitarizem kritizira liberalistično utemeljevanje vrednot na praznem abstraktnem sistemu, ki ne upošteva tradicije, skozi katero je bila sodobna morala sploh dosežena. Posebej s kritiko razsvetljskega projekta MacIntyre poudarja problem ločitve sodobne morale od njene zgodovine. Pravi, da če pozabimo zgodovino, ki je sodobno moralo

pripeljala do njene trenutne oblike (npr. krščanstvo), in se zanašamo le na hipotetično razlago, kot je izhodiščni položaj, izgubimo motivacijo za moralnost. Trdi, da človek potrebuje cilj, torej telos, da ima motivacijo doseči moralno stanje, etika oziroma moralni sistem pa je samo način, ki nas do njega pripelje. Ne le, da je obravnavanje morale kot abstraktne resnice zmotno, saj obstaja le v kontekstu skupnosti, to ji tudi jemlje pomen za posameznika. Tako pojmovanje morale MacIntyra postavi na pot moralnega relativizma, zaradi česar je tudi pogosto kritiziran. Če je morala le naš vodnik do človeka, kakršen bi lahko bil, hkrati pa jo oblikuje skupnost, nam primanjkuje ogrodje za iskanje morale. Tako jih med sabo tudi ne moremo primerjati, ker niso utemeljene na jasni podlagi. Pojmovanje pravilnega in napačnega je odvisno od tradicije posamezne skupnosti, ki pa jih med seboj ne moremo objektivno primerjati, ker so različne, ampak enakovredne. To MacIntyra pripelje do relativizma, ki pa je tudi pri drugih avtorjih kritiziran, češ da dovoljuje dejanja, za katera se morajo strinjati, da so nemoralna. Na primer, moralni relativist bi moral dopustiti režim nacistične Nemčije, ker je bil ta takrat normaliziran v nemški skupnosti, istočasno pa vemo, da so se v njem dogajale humanitarne katastrofe, ki jih niti relativisti ne morejo zagovarjati.

Na drugi strani moralni univerzalisti zagovarjajo drugačne razloge, s katerimi utemeljujejo moralno. Kant vzpostavi sistem dolžnosti do kategoričnega imperativa, Rawls pa neobremenjeni jaz. Čeprav na različne načine utemeljujeta, kako se vzpostavijo moralna načela, so ta na koncu vedno utemeljena z objektivnimi moralnimi resnicami. Te bi naj bile samoumevna osnova moralnih sistemov. Tako je komunitaristična kritika o pomanjkanju motivacije za biti moralen do neke mere na mestu. Ne uspe pa jim pokazati, zakaj je motiv res pomemben. MacIntyru se zdi samoumevno, da človek potrebuje telos, saj se dejanja ne zgodijo sama od sebe. Ne pokaže pa, zakaj smo potem v tem "zmotnem razsvetljenskem svetu" še vedno moralni. Menim, da je zelo težko pokazati, da bi ljudje, če na njih ne bi do neke mere vplivala skupnost in bi bili popolnoma individualistični, izgubili vso svojo moralno. Intuitivno lahko namreč trdimo, da se morale držimo zaradi drugega razloga, kot je konformnost s skupnostjo. Morda to ni Kantovska dolžnost, ampak ne moremo zanikati, da obstajajo vrednote, ki jih intuitivno ne moremo označiti kot moralne ne glede na tradicijo.

5.2 Filozofska analiza političnega premika v desno

Dokazane pomanjkljivosti filozofskih teorij lahko uporabimo kot kritiko njihovih povezav v družbi. Ko razmišljamo o politični teoriji, je filozofsko ozadje ključno za razumevanje motivov. Katere politike boljše zagovarjajo dolgoročne interese družbe, se bo pokazalo komaj sčasoma, lahko pa pogledamo njihovo navezovanje na filozofske teorije in tako ovrednotimo njihovo osnovo.

a. Razočaranje nad liberalistično predstavo o človeku

Liberalizem služi kot filozofska osnova za sodobno zahodno politiko. Kantova ideja kategoričnega imperativa in Rawlsov koncept "pravičnosti kot poštenosti" sta močno vplivala na oblikovanje demokratičnih institucij in pravnih sistemov, ki temeljijo na načelu enakosti pred zakonom in zaščiti individualnih pravic. Ker pa sta tako prepletena z dejansko družbo, se bodo njune pomanjkljivosti prej ali slej začele izražati v družbi. Kot opisano, je eden od najbolj kritiziranih delov univerzalizma njegovo pojmovanje človeka. Ljudi sili v ignoriranje svojih lastnosti in nepristransko odločanje za splošno dobro. Ko opazimo, da se takšen razumski opis človeka ne sklada z njegovimi potrebami, lahko zaznamo izražanje tega neskladja v resničnosti. Stranke, ki jih označujemo za leve, so pogosteje tiste, ki od nas zahtevajo, da delujemo globalno. Torej ne skrbimo le za svojo skupnost, temveč za splošne principe, ki veljajo za vse, in zato tudi niso omejeni le na lastno skupnost. Najbolj očiten primer tega je zelena politika, ki pričakuje odrekanje posameznikov, ne direktno v dobro svoje bližnje skupnosti, ampak v dobro planeta in s tem ljudi nasploh. Tako se predpostavi, da je človek razumen, da bo dojel situacijo nekoga, s komer si ne deli izkušenj, in da bo le iz dolžnosti motiviran temu človeku tudi pomagati. Ne glede na naše občutke do zelene politike lahko sama ideja žrtvovanja lastnega udobja na podlagi dolžnosti do nekoga drugega vzbudi zamero v človeku, ki se že počuti deprivilegiranega.

Sklepam, da k temu pripomore tudi ekonomski položaj posameznika. Ko se oseba počuti manj ekonomsko privilegirana, kot se je morda pred leti, bo občutek potrebe po postavljanju sebe na prvo mesto še večji. Moralni univerzalizem, ki ne prepozna potreb svoje bližnje skupnosti, temveč enakopravno zagovarja globalne vrednote, te potrebe ne zadovoljuje. Lahko bi rekli, da že samo obravnavanje oseb kot razumsko nesebičnih škoduje univerzalizmu, saj se posamezniki več ne počutijo razumljeni in preskrbljeni.

Komunitarizem tudi postavlja skupnost pred posameznika, v čem se torej razlikuje od univerzalizma? Človek je v komunitarizmu obravnavan kot del skupnosti, brez katere ne obstaja takšen, kot je. Ampak ta skupnost je manjša in naj bi poskrbela za posameznika. Nudi mu ustaljeno mesto, ki mu zagotovi stabilnost in pripadnost. Če univerzalizem skrbi za vzdrževanje vrednot globalno, se komunitarizem osredotoča na vrednote konkretne skupnosti in s tem njene pripadnike. Tako se bolj približa desnim strankam, saj se mu ni treba ukvarjati s posledicami svojih dejanj izven skupnosti. Kako bodo živele druge skupnosti, se te skupnosti ne tiče in zato tudi ni kriva za njihove probleme. To omogoča strankam, ki delujejo na filozofski osnovi komunitarizma, da ignorirajo “zunanje” probleme, kakršen je podnebna kriza. Tudi ekonomsko lahko skupnost kot taka prioritizira svoje pripadnike, saj ji ni treba posvečati pozornosti posledicam, ki jih bodo koristi za njene člane imele na zunanji svet. Na primer z uvajanjem ekstenzivnih carin na zunanje uvoze, ki naj bi škodile zunanjim proizvajalcem in koristile tistim v ožji skupnosti. Ne glede na to, komu carine res škodujejo, takšno utemeljevanje vrednot kaže, da so posameznikove potrebe postavljene na prvo mesto.

b. Pomanjkanje pripadnosti

Vzpon individualnosti, ki se je pojavil skupaj z vzponom liberalizma, se sklada z upadanjem pripadnosti in povezanosti, ki ga komunitaristi pripisujejo sodobni družbi. Upadanje povezanosti lahko pripišemo moralnemu univerzalizmu, saj družbi pripisuje en sam sistem morale, ki pa se ne izkazuje v dejanski družbi. Še posebej Kant označuje vrednote za striktno pravilne ali napačne, kar pomeni, da ko so med skupnostmi nestrinjanja, vsaka zase verjame, da je pravilna in druga napačna. Tak sistem pogosto ne promovira strpnosti, čeprav je ta po drugi strani pričakovana. Tako moralni univerzalizem povzroči protislovje, ko od nas pričakuje, da bomo sprejeli tuje kulture z drugačnimi vrednotami, hkrati pa nam je dovoljeno vrednote presojeti kot napačne in pravilne. Pokazatelj tega je na primer migrantska kriza v Evropi, ki otežuje pričakovano strpnost ljudi, ko ti vidijo razlike med svojo in tujo skupnostjo. Ne glede na resničen obstoj razlik ali veljavnosti našega presojanja morale kot boljše in slabše to stanje daje možnost komunitarističnemu poudarjanju tradicije. Zanašanje na tradicijo in kulturo kot izvor vrednot naj bi vzpodbujalo strpnost, saj komunitarizem ne primerja skupnosti med sabo kot boljših in slabših, ampak hkrati dovoljuje poudarjanje razlik v že premešanih skupnostih. Tako daje populističnim politikom na obeh straneh možnost uporabe vzgoje in tradicije kot utemeljitev razlikovanja ljudi, ki pa ni utemeljeno v resničnih izkušnjah ljudi,

ampak neutemeljenih stereotipih o njihovi tradiciji. Tako lahko predvsem desni politiki, ki so za zaprtje Evrope in proti izvenevropskim migrantom, utemeljijo to razlikovanje v pomembnosti ohranjanja svoje lastne skupnosti, ker ta ni utemeljena na vrednotah, ki si jih delimo vsi, ampak le člani naše ožje skupnosti. Pomanjkanje pripadnosti lahko torej vodi v izoliranje ožje skupnosti v poskusu iskanja povezanosti.

c. Izguba narodnih identitet

Podobno kot pomanjkanje pripadnosti je z liberalizmom povezana tudi izguba tradicije. Ko Rawls postavi kot standard moralnosti začetni položaj, s tem ignorira nekatere aspekte identitet ljudi, ki jih imajo ti za ključne. Tako jim komunitarizem predstavlja drugo možnost, ko dovoljuje izražanje pripadnosti skupnosti in s tem njeni tradiciji, tudi če to krši ista načela za druge skupnosti. To je povezano z utemeljevanjem morale, tako da je komunitaristična utemeljitev morale kot posledice družbenih norm, tradicije in kulture izkoriščena za ohranjanje konservativnih idealov. Ko MacIntyre vzpostavi koncept žive tradicije in mu ga ne uspe dokazati znotraj skupnosti, zraven pa je še na poti v kulturni relativizem, to omogoča ohranitev stare tradicije in njeno neoziranje na objektivne vrednote izven te tradicije. Tako pravica do dostojanstva ni več vrednota, ki univerzalno velja za pripadnike vseh skupnosti, ampak je utemeljena s tradicijo skupnosti specifičnega posameznika, se nanaša nanjo in zato je vrednota tudi upoštevana le znotraj skupnosti.

Ne glede na nevarnost poudarjanja narodne identitete pa ta pozitivno prispeva vsaj k branjenju posameznikov pred izolacijo. Četudi povzroča nestrpnost v družbi, ta opozarja na primanjkljaje trenutnega sistema, ki prav tako ni popoln.

Zaradi opravičevanja diskriminacije med skupnostmi in v skupnosti, ki jo omogoča komunitarizem, lahko opazimo potrebo sodobnih skupnosti po ohranitvi univerzalnih vrednot. Te služijo kot osnova za strpnost in globalno osredotočenje današnje politike in družbe na sploh. Istočasno pa komunitarizem opozarja na izgubo zgodovine naše morale in na probleme, ki jih povzroča odtujevanje tradicije. Ne moremo direktno povezati desničarskih politikov s katerokoli filozofsko teorijo, saj pridobivajo glasove v veliki večini z izpostavljanjem napak trenutnega sistema, te se pa morda le slučajno skladajo s komunitaristično kritiko. Vseeno pa menim, da kot lahko opazimo izzivanje enega političnega sistema z drugim, lahko opazimo

podoben način izzivanja napak ene filozofske teorije z drugo. Naj odgovorim na raziskovalno vprašanje:

Do kolikšne mere lahko nasprotujoče si teorije o izvoru morale pojasnijo nasprotja v sami družbi?

Filozofije še vedno ne moremo praktično navesti kot edinega ali glavnega motivatorja političnih premikov. Lahko pa sklepamo, da splošna filozofska prepričanja družbe v kombinaciji z ekonomskimi, socialnimi in drugimi dejavniki do neke mere uspešno razlagajo spremembo izbire volivcev. Glede na luknje v razlagah obeh teorij, uspešne negacije enih in drugih filozofov ter probleme, ki jih povzročajo prekomerno oprijemanje le ene opcije, lahko zaključim, da na utemeljitev morale najbolj optimalno deluje srednja pot med vplivom skupnosti in objektivnega razuma.

6 DRUŽBENA ODGOVORNOST

Filozofija se ne zdi najbolj vplivna znanost, kljub temu pa je zelo prepletena z našim vsakdanjim življenjem. V filozofskem raziskovanju si tako ne želimo govoriti le o abstraktnih pojmih, ampak želimo tudi pravilno opisati svet. Zato je pomembno, da iščemo povezave med problemi resničnega sveta in njihovimi razlagami s filozofskim ozadjem. Ko povezave prepoznamo, moramo kritično razmisliti o pravilnosti filozofskih ozadij, ki jih razlagajo, in s tem posledično o problemih, ki jih predstavljajo. Ko se zavemo, kaj vpliva na nas, da se obnašamo, kot se obnašamo, lažje preprečimo, da bi nezavedno delovali v nasprotju s svojimi načeli. Na ravni posameznika in družbe zavedanje o tistem delovanju družbe pomaga, da jo lahko namerno spremenimo na bolje. Tako je lahko tudi filozofija uporabljena kot orodje za doseganje političnih ciljev na širši ravni. Hkrati pa nam pomaga, da smo pozorni na naše vsakdanje dejavnosti in kako te in mi z njimi vplivamo na skupnost okoli nas.

7 ZAKLJUČEK IN SKLEPI

V zaključku bi rada izpostavila, da je komunitarizem zelo obsežna teorija z mnogimi možnimi interpretacijami. Tako kot liberalizem, za katerega sem že vedela, da je kompleksna teorija, mi je tudi komunitarizem odprl vrata v povsem nov filozofski svet, ki ga v nalogi nisem uspela v celoti opisati. Komunitaristi se med seboj razlikujejo, zato analiza komunitarizma kot posplošitve vseh avtorjev pušča veliko vidikov neobdelanih. Kljub temu menim, da sem zajela velik del komunitarizma in liberalizma, ki se prekrivata s trenutno resničnostjo. S predstavitvijo teoretičnega ozadja sem združila dele teorij, ki sem jih uporabila v analizi.

Čeprav je analiza, tako kot vse interpretacije besedil, do neke mere subjektivna, sem se poskušala čim bolj opirati na teoretični del naloge in tako priti do čim bolj objektivnega zaključka. Tako sem prišla do sklepa, da lahko komunitarizem povežemo z desničarskimi strankami, ki so trenutno v vzponu. To odpira vprašanje, ali bi tudi druge filozofske teorije, če bi jih primerjali s trenutnim dogajanjem, pokazale podobno povezavo. Seveda sem se zaradi omejitev raziskovalne naloge lahko osredotočila le na omejeno število teorij, a povezava med filozofskim ozadjem in političnim dogajanjem v Evropi ter drugod po svetu ostaja zelo aktualna in zanimiva tema.

8 VIRI IN LITERATURA

Al Jazeera. (22. 10. 2024). Austria's president tasks centre-right with forming government. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2024/10/22/austrias-president-tasks-centre-right-with-forming-government> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)

Anti-Defamation League. (1. 2. 2025). *Alternative for Germany (AfD) party: What you need to know*. Anti-Defamation League. <https://www.adl.org/resources/background/alternative-germany-afd-party-what-you-need-know> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)

Armstrong, C. (2011). Shared understandings, collective autonomy, and global equality. *Ethics & Global Politics*, 4(1), 51–69. <https://doi.org/10.3402/egp.v4i1.5725> (pridobljeno dne 27. 1. 2025)

Avineri, S., De-Shalit, A. (1992). *Communitarianism and Individualism*. Oxford readings in politics and government. Oxford University Press Inc., New York.

Bell, D. (2024). *Communitarianism*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2024 Edition). <https://plato.stanford.edu/entries/communitarianism> (pridobljeno dne 27. 1. 2025)

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (22. 1. 2025). *Universalism*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Universalism> (pridobljeno dne 3. 1. 2025)

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (5. 12. 2024). *Teleology*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/teleology> (pridobljeno dne 26. 1. 2025)

Chase, J., Goldenberg, R. (10. 28. 2019). *AfD: What you need to know about Germany's far-right party*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/afd-what-you-need-to-know-about-germanys-far-right-party/a-37208199> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)

Cottingham, J. (2008). *Western Philosophy: An Anthology*. Blackwell Publishing, Eastbourne.

Dagger, R., Minogue, . Kenneth, Ball, . Terence and Girvetz, . Harry K. (13. 1. 2025). *Liberalism*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/liberalism> (pridobljeno dne 27. 1. 2025)

Deutsche Welle. (15. 1. 2025). German police investigate AfD mock plane ticket campaign. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/german-police-investigate-afd-mock-plane-ticket-campaign/a-71302261> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)

Enke, B., Rodríguez-Padilla, R., & Zimmermann, F. (2022). Moral universalism and the structure of ideology. *Review of Economic Studies*, 90(5), 1934–1962. https://benjamin-enke.com/pdf/Universalism_ideology.pdf (pridobljeno dne 5. 12. 2024)

Etzioni, A. (urejeno 17. 3. 2024). *Communitarianism*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/communitarianism> (pridobljeno dne 11. 1. 2025)

- Etzioni, A. (2014). Communitarianism revisited. *Journal of Political Ideologies*, 19(3), 241–260. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569317.2014.951142> (pridobljeno dne 11. 1. 2025)
- European Parliament. (2024). *2024 European election results: France*. European Parliament. <https://results.elections.europa.eu/en/france/> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)
- European Parliament. (n.d.). *MEPs by member state and political group*. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/infographic/meps-seats/index_en.html (pridobljeno dne 1. 2. 2025)
- Fella, S. (20. 1. 2025). *France: Recent political developments and the 2024 National Assembly elections*. House of Commons Library. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10112/> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)
- Gutiérrez, P., Leach, A., de Hoog, N., Clarke, S., Voce, A., & Kirk, A. (18. 7. 2024). *European elections results 2024: Live updates and analysis*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2024/jun/09/european-elections-results-2024-europe-eu-parliament> (pridobljeno dne 21. 12. 2024)
- Hamudy, N. (2020). Justice for Community: Political Perspective of Michael Sandel's Communitarianism. *Jurnal Bina Praja*. 12. 43-52. https://www.researchgate.net/publication/341728321_Justice_for_Community_Political_Perspective_of_Michael_Sandel's_Communitarianism (pridobljeno dne 11. 1. 2025)
- Indof, T. (2022). *Vrlinska etika Philippe Foot in Alasdairja MacIntyreja*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=162115&lang=slv> (pridobljeno dne 19. 1. 2025)
- Kirby, P., Parker, J. (2. 9. 2024). *German far right AfD hails 'historic' election victory in east*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/cn02w01xr2jo> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)
- Lawhead, W. (2019). *The Philosophical Journey: An Interactive Approach*. McGraw-Hill Education, New York.
- McFadden, R. (1. 6. 2023). Amitai Etzioni, a founding figure of communitarianism, dies at 92. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2023/06/01/us/amitai-etzioni-dead.html> (pridobljeno dne 7. 2. 2025)
- Murphy, M. C. (8. 1. 2025). *Alasdair MacIntyre*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Alasdair-MacIntyre> (pridobljeno dne 11. 1. 2025)
- The Federal Returning Officer. (2024). *European elections 2024 – Results for Germany*. The Federal Returning Officer. <https://www.bundeswahlleiterin.de/en/europawahlen/2024/ergebnisse/bund-99.html#seats1> (pridobljeno dne 1. 2. 2025)
- Walker, N. (7. 11. 2024). *Austria: 2024 federal election*. House of Commons Library. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10098/> (pridobljeno dne 2. 2. 2025)
- Walzer, M. (1990). The Communitarian Critique of Liberalism. *Political Theory*, 18(1), 6–23. <http://www.jstor.org/stable/191477> (pridobljeno dne 19. 1. 2025)

Wenar, L. (2021). *John Rawls*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2021 Edition). <https://plato.stanford.edu/entries/rawls/#TwoGuildeJusFai> (pridobljeno dne 27. 1. 2)